MURAT BATMANKAYA • **Özel Hayatın Kakofonisi**

MURAT BATMANKAYA Ankara Üniversitesi BYYO Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü'nden 1992'de mezun oldu. Kısa süre TRT'de çalıştı. Yönetmenliğini Ertem Göreç'in, yapımcılığını Behlül Dal'ın üstlendiği "Birinci Meclis" belgeselinde oynadı. Attilâ İlhan'ın "Cinayet Saati" adlı şiirinden ilhamla kısa metraj film çekti. Sonrasında mesleki yaşamını Almanya'da sürdürdü. Pro7'de kameramanlık, RTL'de program yapımcılığı görevlerinde bulundu. 1996-2000 arası *Hürriyet* ve *Sabah*'ta muhabirlik, editörlük; 1 Numara Hearst grubu adına çıkardığı üç dergide de yayın yönetmenliği yaptı. Üç yıl *Radikal Kitap*'a "Geçmiş Zaman Tesellileri", iki yıl da *Aydınlık Kitap*'a "Cümle Kapısı" üst başlığıyla denemeler yazdı. Yaklaşık altı yıl kadar Say Yayınları'nın yayın yönetmenliğini üstlendi. *Kitap-lık, Varlık, Ludingirra, Hürriyet Gösteri, Yeni Biçem* gibi dergilerde şiirleri ve düzyazıları yayımlandı. Müstearlar kullanarak yüzden fazla kitap yazdı. Yayımlanmış 200'e yakın çevirisi bulunuyor. Halen Çizmeli Kedi Yayınları'nın sahibi. Başlıca eserleri: *Geçmiş Zaman Tesellileri, Küçülteç, Şenayi, Galibala*, *Yaralı Zarafet*, *Freud* (Cengiz Güleç ile ortak), *Nietzsche* (Kenan Sarıalioğlu ile ortak).

İletişim Yayınları 3765 • Bugünün Kitapları 319
ISBN-13: 978-975-05-4061-5
© 2026 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM
1. Baskı 2026, İstanbul

EDİTÖR Kıvanç Koçak
KAPAK Suat Aysu
UYGULAMA Hüsnü Abbas
DÜZELTİ Oben Üçke

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 44870
Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No. 6/41
Bağcılar 34218 İstanbul · Tel: 212.445 32 38

CİLT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003
Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No. 6
Bağcılar 34218 İstanbul · Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387
Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,
Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

MURAT BATMANKAYA

Şarkılarla... Türkülerle...

Özel Hayatın Kakofonisi

iletişim

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ
Küçük Taşlar 7

1 **Tiridine Bandım** 13
2 **Kâtibim** 24
3 **Halimem** 39
4 **Samanyolu** 49
5 **Otomobil Uçar Gider** 60
6 **Adaletin Bu mu Dünya?** 75
7 **Beyaz Ev** 89
8 **Nikâh Masası** 105
9 **Ekonomi Bilmecesi** 120
10 **Dom Dom Kurşunu** 134
11 **Leyla** 153
12 **Aman Tertip, Can Tertip** 166
13 **Kenar Mahallede Bir Pazar Günü** 177

14 **Sıyrılıp Gelen** 183
15 **Kıskanıyorum** 194
16 **Deprem** 205
17 **Delikanlım** 221
18 **Depresyondayım** 228
19 **Sigara** 237
Kitap Kaynakçası 247

SUNUŞ

Küçük Taşlar

Bu kitapta şarkıları, türküleri, hatta ağıtları gerçeklikle aramıza konulan "estetik ve zihinsel tamponlar" olarak görüp, onlar aracılığıyla kişisel hikâyelerden kuşakların omuzladığı yüklere, arzulara ve kırgınlıklara uzanmayı umdum. Gücüm yetmediğinde sırtımı sosyologlara, müzikologlara, filozoflara dayadım; bazen gazete kupüründen yardım aldım, bazen de cızırtılı plaklardan, sık sık saran kasetlerden sızan ses(ler)e kulak verdim. Bu sayede şarkıların bize eşlik etmediğini, bizim onlara sığındığımızı gördüm. Popüler kültürün de tüm hafifliğine rağmen ağır yükler taşıdığını fark ettim.

Arabesk üzerine çok şey yazıldı; halk müziği, pop, sanat müziği üzerine sayısız inceleme söz konusu. Fakat bütün türleri kucaklayıp onlara *özel hayat* penceresinden bakan bir okuma, bildiğim kadarıyla eksik... Dünyada da örneği az. Thomas Turino'nun *Music as Social Life*'ı[1] müzik ile toplumsal bağ arasındaki ilişkiye odaklanır; Simon Frith'ün *Performing Rites*'ı[2] pop müziğin değer ve kimlik meselelerini tartışır. Bense,

1 Thomas Turino, *Music as Social Life: The Politics of Participation*, University of Chicago Press, 2008.

2 Simon Frith, *Performing Rites: On the Value of Popular Music*, Harvard University Press, 1996

özel hayatın kakofonisini şarkılar ve türküler üzerinden okumaya çalıştım. Çünkü şarkılar yalnızca bahane, mesele insanı anlamak!

"Kakofoni" sözcüğü çoğunlukla *uyumsuz gürültü* olarak çıkar karşımıza. Oysa ben onu daha geniş bir çerçevede düşündüm. Bu kavramın hem bireyin kendi hayatındaki çatışmaları hem de toplumun dayattığı tek sesliliğe karşı geliştirilen çok sesliliği içerdiğini vurgulamak istedim. Öyle ya, şehirleşmeyle hızlanan bir fazlalık rejimi o. Simmel'in tanımladığı kalabalıkta körelen sinir uçları;[3] Schafer'ın "lo-fi" ses manzarasında silinen ayrımlar;[4] Adorno'nun kültür endüstrisinde norma dönüşen gürültü[5] ve Attali'nin o meşhur tespitiyle, yarının ekonomisini ifşa eden bir kehanet...[6] Tüm bunları kucaklamak yahut onlara kayıtsız kalmak, nasıl mümkün olabilir ki...

Varlığını bastırmak şöyle dursun, bile isteye ayıklamaya çalıştım; parazit ile melodinin sınırına kulağımı dayayıp, hayatın kırılgan ritmini duymayı umdum ve insanın hayatı şarkılar aracılığıyla taşıdığını gördüm.

Peki, ne menem bir şey bu? İzah etmeye çalışayım...

Deresiewicz'e göre,[7] günümüz insanı sürekli başkalarının fikirleri, beklentileri ve düşünce akışlarıyla, medyayla öylesine kuşatılmış durumdadır ki, kendi sesini duyabilmesi neredeyse imkânsızdır – dışsal baskının içsel düşünceyi yuttuğu bir kaosta yaşar. İnsanın, "Ben ne diyorum?" sorusuna yanıt bulabilmesi için sessizlik ve yalnızlık, bir durak olarak elzemdir. Kişinin iç sesini duyabilmesi hayati bir meseledir, çünkü iktidarın ve ideolojilerin sunduğu yekpare *Weltvorstellung*

3 Georg Simmel, *Die Großstädte und das Geistesleben*, Suhrkamp, 2021 (ilk baskı 1903).

4 R. Murray Schafer, *The Tuning of the World*, Knopf, 1977.

5 Max Horkheimer-Theodor W. Adorno, *Dialektik der Aufklärung*, Fischer Verlag, 1988 [*Aydınlanmanın Diyalektiği*, çev. Nihat Ülner - Elif Öztarhan Karadoğan, Kabalcı Yayınları, 2010].

6 Jacques Attali, *Bruits: Essai sur l'économie politique de la musique*, Fayard, 1977 [*Gürültüden Müziğe*, çev. Gülüş Gülcügil Türkmen, Ayrıntı Yayınları, 2005].

7 William Deresiewicz, "Solitude and Leadership", Yale College konuşması, daha sonra makale olarak yayımlandı, 2010.

(dünya tasarımı), her zaman pürüzsüzdür ve tek bir resim vaat eder. Oysa birey, arzu ederse eğer, kendi tasarımını, bir şekilde edindiği küçük taşları yan yana, üst üste getirerek inşa edebilir.

İşte bu kitap, o küçük taşlar biriktiğinde, onlarla bir şeyler tasarlandığında nasıl farklı bir manzara oluşturabileceğini görme ve mümkünse gösterme çabası olsa olsa. Bir göçebe mozaik (*nomadic mosaic*) kurma arzusunun izdüşümleri... Sabit bir merkezi olmayan, her parçanın eşit değerde parladığı bir idrak teşebbüsü... İncelenen 19 şarkının içinde gezinirken, farklı tür ve dönemlerden geçmemiz bundan.

Cemil Meriç gibi söylersek, "Vehimlerinden sıyrılanlar için Doğu ve Batı yoktur!" Şarkılar ve türküler dünü, bugünü, hatta yarını anlatır her iki "taraf" için de... Onlar aracılığıyla aşkı ve ayrılığı tadar, bazen göçü, bazen yoksulluğu, bazen isyanı, çoğu kere de umudu okuruz satır aralarında. Bir düğünde çalınan oyun havasının coşkusu, bir mahpushane türküsünün sızısı, bir gazino anonsunun ironisi... Hepsi özel hayatın başka bir yüzünü açığa çıkarır. Büyük anlatıların dışında kalmış, kimi zaman bastırılmış, kimi zaman görünmez kılınmış hayat parçalarıdır bunlar. Bir anlamda da yoksul, yahut zengin döşenmiş hafıza odaları... Dolayısıyla yola büyük iddialarla çıkılmıyor. Küçük farkındalıkların izi sürülüyor. Orada, yahut burada rastlanan küçük taşlar yan yana, üst üste konuyor. Böylece bize dayatılan dünya tasarımıyla kendi kurduğumuz dünya tasarımı arasındaki mesafeyi görmemize imkân tanımak isteniyor – hepsi bu.

Ama bazen "hepsi bu" dediğimiz şey, bütün bir ömrün ağırlığını da taşıyabiliyor ne yazık ki...

* * *

Bir şarkıyı dinlerken ekseriyetle melodiye veya sese meyleder iz. Halbuki her şarkının içinde peçesinin açılmasını bekleyen gizli bir imge durur: Tirit, lokum, kiraz, mendil, eşruh... Bu basit, yalın şeyler toplumsal duygu rejimlerinin ve kültürel çatışmaların düğüm noktalarıdır.

Hal böyle tarif edilince, sanılmasın ki kitap, seçilmiş şarkıların/türkülerin hikâyelerinden ibaret; burada asıl mesele, seçip çıkarılan kavramın toplumsal hafızada nasıl iş gördüğünü anlamaya çalışmak, özel hayatla buluşmalarını çözmek.

Tercihim, kabaca "tema odaklı yakın okuma" yöntemi oldu, ancak bir şiir yahut roman satırına değil, müziğin ve sözün yan yana getirdiği parçacıklara uygulanan bir yakın okuma...

Clifford Geertz'in "yoğun betimleme" (*thick description*)[8] dediği şeye yaklaşan bir bakışla, seçtiklerimi "kalınlaştırarak" okudum: Onların kültürel bağlamlarını, toplumsal işlevlerini, bireysel duygularla birleşen gölgelerini görünür kılmayı denedim.

Hans Blumenberg'e itimat edip, hakikat denen şeye gözlüğümü silmeden, puslu bir havada, sisli bir camın ardından baktım.[9] Doğrudan merama gelmeden, tasalarımın etrafında dolanarak (*Umweg*),[10] insanın ruhunu felç eden "gerçekliğin mutlak tahakkümü"ne (*Absolutismus der Wirklichkeit*) nasıl kat-

8 Geertz, bu kavramı Gilbert Ryle'ın gündelik davranışların farklı anlam katmanlarını ayırt etmek için geliştirdiği çözümlemeden ödünç alır ve kültürel yoruma uyarlar. Bu çalışmada ise Geertz'in kültürü, "insanın kendi ördüğü anlam ağları" olarak tanımlayan kuramsal çerçevesi bütünüyle benimsenmemekte, yalnızca gündelik pratiklerin çok katmanlı anlamlarını görünür kılmaya imkân veren yorumlayıcı yöntemi esas alınmaktadır. Ayrıntılar için bkz. Clifford Geertz, "Thick Description: Toward an Interpretive Theory of Culture"; ilk olarak 1968'de yayımlanan bu makale, *The Interpretation of Cultures* (Basic Books, 1973) [*Kültürlerin Yorumlanması*, çev. Hakan Gür, Dost Kitabevi, 2010] kitabının açılış bölümünde genişletilmiş haliyle yer alır.

9 Hans Blumenberg'in burada yararlanılan yaklaşımı özellikle *Paradigmen zu einer Metaphorologie* (1960) ile "Light as a Metaphor for Truth: At the Preliminary Stage of Philosophical Concept Formation" (İngilizce basımı 1993) çalışmalarına dayanır. Blumenberg'e göre *hakikat*, doğrudan ve saydam biçimde ele geçirilen bir nesne değil, tarih boyunca ışık, ufuk, mağara, çıplaklık gibi "mutlak metaforlar" aracılığıyla kavranmaya çalışılan bir tecrübedir. Bu nedenle hakikate ilişkin her bakış, aynı zamanda onu mümkün kılan bir bakış rejiminin de ürünüdür.

10 *Umweg* (dolaylı yol, dolambaç), Hans Blumenberg'in düşüncesinde bir bilgi edinme biçimidir. İnsan, hakikate ya da gerçekliğe doğrudan nüfuz edemediği için metaforlar, anlatılar ve kültürel biçimler üzerinden dolaylı yollarla ulaşır. Bu çalışma da müziği doğrudan incelemekten ziyade, şarkılar ve türküler aracılığıyla özel hayatın duygusal ve kültürel katmanlarına yaklaşmayı amaçlayan bir *Umweg* denemesidir, dense yanlış olmaz.

landığını sezebilmeyi umdum. Müziği bahane edip metaforları farklı kavramların prizmasında sınava tuttum.

Nasıl ki Roland Barthes, *Mythologies*'de gündelik hayatın en sıradan nesne ve pratiklerini (sabun, oyuncak, güreş...) kültürel anlamların taşıyıcıları olarak okur; ben de onun bu okuma tarzından ilhamla, şarkılarda dolaşıma giren gündelik nesne ve imgeleri özel hayatın duygu dünyasına ve kültürel hafızasına açılan ipuçları olarak ele almaya çalıştım.[11]

Neyse ki, ayağım kaydığında koltuk altıma giren pek çok dost vardı. Onların fısıltılarını, hışımlarını yol azığı bilip notalara, güftelere biraz merak, çokça merhametle baktım; onları farklı disiplinlerin kavramlarıyla yeniden kurmaya, hafiften tatlandırmaya çalıştım. Her birini yeniden duymak için çırpındım.

Çırpındım da... İtiraf etmek gerekirse, yararlanılan kuramları, türkülerin ve şarkıların dünyasına farklı açılardan bakmayı mümkün kılan düşünme araçları olarak gördüm daha çok. Gerektiğinde birbirlerini tamamladılar, gerektiğinde birbirlerine itiraz ettiler. Zira murat, şarkılarda cisimleşmiş kavramların dolaşım tarihini yazmaktı bir anlamda...

Bundandır ki, her okuma teşebbüsümde kavramları ağırlıklı olarak üç durakta ağırlamaya çalıştım: Önce gündelik hayatın içinde, sonra kendi hikâyesinde, en sonunda ise özel hayatın kırılgan coğrafyasında. Her şarkı yahut her türküde, özel hayatın çatlaklarını açığa çıkaran bir fragman yazabildim ise ne âlâ. Hikâyenin gerisini, varsa eğer, okur tamamlar – değil mi? İşte bu umuda sıkı sıkıya tutundum.

---

11 Bu benzerlik, Barthes'ın göstergebilimsel çözümleme modelinin birebir uygulanması anlamına gelmez. Esin kaynağı olan husus, gündelik hayatın sıradan görünen ayrıntılarının kültürel anlam katmanlarını görünür kılma çabasıdır. Bu çalışmada ise şarkılar ve türküler, gündelik nesne ve imgelerin özel hayatın duygusal, toplumsal ve kültürel örgüsünü nasıl görünür kıldığını araştıran bir okuma zemini olarak ele alınmaktadır.